

Hódi Sándor

Régió kutatás.

Beszámoló egy összehasonlító vizsgálatról

Az Európa Tanács támogatásával a *temesvári Szórvány Alapítvány* 1996 telén és 1997 tavaszán a magyarországi *Csongrád megyében*, a romániai *Bánságban* és a jugoszláviai *Vajdaságban* felmérést végzett, amelynek során összesen 907 személy véleményét kérte ki a ma három országhoz tartozó régió helyzetéről, az etnikai viszonyokról, a szülőhelyhez való kötődésről, illetve az elvándorlás szándékáról, valamint az emberi kapcsolatok más aspektusairól. Az adatok feldolgozására és a részjelenségeket vizsgáló tanulmányok megírására még csak ezután kerül sor. Ez alkalommal magát a mintát szeretnénk bemutatni, valamint a felmérés egyik vonatkozásáról: a szülőföldre való ragaszkodás és a nemzeti hovatartozás közötti összefüggésekről kívánunk röviden számot adni.

A minta leírása

A régió hat településén került sor adatfelvételre. Magyarországon: Békéscsabán és Bánhegyesen, Vajdaságban: Adán és Szabadkán, Romániában: Temesváron és Varjason. A minta néhány globális jellemzője: a megkérdezett személyek életkora 16–84 év között volt, az átlagéletkor 42,2 év. Nemek szerinti megoszlás szerint 446 férfi és 458 nő vett részt a felmérésben, három személy nemére vonatkozólag nincs regisztrált adat. Családi állapot szerint a megkérdezettek 63 százaléka él házasságban vagy élettársi viszonyban, 29 százaléka nőtlen, illetve hajadon, 7,5 százaléka özvegy, míg 5 személy (0,5 százalék) esetében hiányzik a családi állapotról való válasz. Vallási hovatartozását illetően a 907 főből római katolikus 453, ortodox hitű 231, evangélikus 90, református 74, görög katolikus 18, egyéb vallású 6, nincs megkeresztelve 30 személy, és nincs adat 5 személy esetében. Nemzetiségi megoszlás szerint 475 (52,37%) magyar, 134 (14,77%) román, 133 (14,66%) szlovák, 104 (11,46%) szerb, 19 (2,09%) horvát, 6 (0,66%) roma, 36 (3,96%) pedig egyéb nemzetiségű.

A kötődés intenzitása

A felmérés – egyebek mellett – annak megismerésére irányult, hogy vajon egyforma mértékben ragaszkodnak-e a régió különböző népei ahhoz a térséghez, amelyben élnek: lakóhelyi környezetükhöz, saját településükhöz, az adott községhez (megyéhez, járáshoz), a régióhoz, az országhoz és Európához? Milyen kötődnek inkább? Mely népek, milyen mértékben jelent otthont a lakóhely, hazát az ország? Mit jelent Európa számukra? Stb.

Kötődés a lakóhelyhez

A kötődés intenzitását egy értékskálán kapott válaszok átlaga fejezi ki. (1 – gyengén, 2 – közepesen, 3 – erősen kötődik.) Lássuk először a lakóhelyhez való kötődést a térség három országában különböző nemzetiségekre vonatkozóan.

A lakóhelyhez való kötődés

Nemzetiség	Magyarország	Románia	Jugoszlávia
Magyar	2,33	2,54	2,52
Szerb	–	–	2,22
Szlovák	2,77	–	–
Román	–	2,57	–
Horvát	–	–	2,63
Roma	–	–	2,50

Ami a magyarokat illeti, akik számosan élnek a határokkal szétszabdalt térség mindhárom országában, a romániai Bánságban kötődnek leginkább lakóhelyükhöz (a kötődés intenzitása 2,54), ám csaknem ugyanolyan mértékű kötődés jellemzi a vajdasági magyarokat (2,52), míg az anyaországi magyarok (a 2,33-as átlagértékkel) látszólag kevésbé ragaszkodnak lakóhelyükhöz.

A kötődés intenzitását tekintve azonban a Magyarországon élő szlovákok ragaszkodnak legjobban lakóhelyükhöz (2,77). Sorrendben a vajdasági horvátok követik őket (2,63), majd a romániai románok következnek (2,57). A romániai és vajdasági magyarok (2,54, illetve 2,52) és a romák (2,50) valahol a „középmezőn” táján helyezkednek el. Jelentősen lazább kötődés jellemzi az anyaországban élő magyarokat (2,33), legkevésbé azonban a vajdasági szerbek ragaszkodnak ahhoz a környékhez, ahol élnek (2,22-es átlagértékkel).

A fenti adatok kizárólag azokra a személyekre vonatkoznak, akiknek a nem-

zetisége azonos anyanyelvükkel, és a családban is azonos nyelven beszélnek. A valóságban azonban ennél sokkal tarkább a kép: a nemzetiség, az anyanyelv és a családban leginkább használatos nyelv korántsem esik mindig egybe, ami természetesen befolyással van a kötődés intenzitására is. A lakóhelyi környezethez való ragaszkodás tekintetében ez esetben is a magukat ugyan magyar nemzetiségűnek valló, de szlovák anyanyelvű (békéscsabai) polgárok állnak a lista élén, ugyanolyan értékkel (2,77), mint ami a magyarországi szlovákokra általában jellemző. Igen magas a kötődési indexük (2,75) a magyar nemzetiségű, de román anyanyelvű, és otthon románul beszélő varjasi polgárok, valamint a szerb anyanyelvű otthon leginkább szerbül beszélő, ám magukat más nemzetiségűnek valló vajdasági polgárok esetében (2,68).

Kötődés az országhoz

Merőben más a helyzet az országhoz való ragaszkodást illetően. Bizonyos értelemben fordítottja az előzőnek. Az anyaországban élő magyarok kötődési indexe az országhoz igen magas (2,85), a romániai és a jugoszláviai magyaroké viszont alacsony (2,35, illetve 2,22). Míg a magyarországiak sokkal inkább ragaszkodnak az országhoz, mint lakóhelyükhöz, a határon túli magyar kisebbségek esetében a helyzet épp a fordítottja ennek. Sokkal kevésbé kötődnek az országhoz, mint lakóhelyi környezetükhöz, jóllehet ez utóbbi kötődésük is mérsékelt.

Az országhoz való kötődés

Nemzetiség	Magyarország	Románia	Jugoszlávia
Magyar	2,85	2,35	2,22
Szerb	–	–	2,50
Szlovák	2,75	–	–
Román	–	2,89	–
Horvát	–	–	1,94
Roma	–	–	2,00

De nem csak a magyarországi magyarok ragaszkodnak az országhoz. A kötődés intenzitása még kifejezettebb a romániai románok esetében (2,89). A vajdasági szerbek esetében viszont mérsékeltőbb (2,50) az országhoz való ragaszkodás, ami nyilvánvalóan a jugoszláviai helyzettel s azon belül Vajdaság státusának rendezetlenségével magyarázható. A magyarországi szlovákok erős kö-

tődést (2,75) mutatnak az országhoz. A magyar nemzetiségű, de szlovák anyanyelvű békéscsabaiai kötődési intenzitása még kifejezettebb (2,92). Vajdaságban leginkább azok a szerb anyanyelvű polgárok ragaszkodnak az országhoz, akik a családban is szerbül beszélnek, de más nemzetiségűnek – többen közülük pl. „jugoszlávnak” – vallják magukat (2,68). Legkevesbé kétségkívül a vajdasági horvátok kötődnek az országhoz (1,94), ami a balkáni események tükrében nyilvánvaló.

Kötődés a településhez, tájegységhez

A településhez, illetve a tágabb közigazgatási egységhez (járáshoz, községhez, megyéhez) való kötődés a lakóhelyhez viszonyítva nem mutat lényeges újdonságot. Általános jellemzőként talán annyit lehetne elmondani, hogy a kötődés intenzitása a saját településhez valamelyest kifejezettebb, mint a lakókörnyezethez, de az eltérés nem számottevő. A tágabb környezet (község, járás, megye) a kötődés szempontjából nem játszik különösebb szerepet: a kötődés intenzitása többnyire marad a közvetlen lakókörnyezethez, illetve településhez való kötődésnek.

Kötődés Európához

Az Európához való kötődés intenzitása meglepően magas értékeket mutat a régió mindhárom országában, s csaknem valamennyi népnél. Ez alól a vajdasági magyarok és szerbek, illetve a cigányok képeznek kivételt. Meg kell azonban jegyezni, hogy az Európához való kötődés a vajdasági magyarok esetében (2,49) magasabb az országhoz való kötődésnél (2,22), míg a szerbeknél fordított a helyzet: az országhoz jobban kötődnek (2,50), mint Európához (2,34).

Európához való kötődés

Nemzetiség	Magyarország	Románia	Jugoszlávia
Magyar	2,81	2,79	2,49
Szerb	–	–	2,34
Szlovák	2,89	–	–
Román	–	2,85	–
Horvát	–	–	2,68
Roma	–	–	2,00

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a többségi helyzetben levő népek erősebben kötődnek az országhoz, mint közvetlen lakóhelyükhöz, vagy ahhoz a településhez, amelyen élnek. Nyilván azért, mert az országot, bárhol is éljenek azon belül, a sajátjuknak érzik. A kisebbségek esetében más a helyzet. Sokkal inkább ragaszkodnak ahhoz a környékhez, ahol élnek, míg az országhatár akár el is vándorolhat a fejük fölül, mint ahogyan ez már több ízben megesett velük. Kivételt képeznek ez alól a magyarországi szlovákok, akik egyaránt kötődnek az országhoz és lakóhelyükhöz, mi több, Európához is. A cigányok viszont a másik véglet, az ország és Európa számukra nem sokat jelent, viszont egyaránt közepes mértékben kötődnek lakóhelyi környezetükhöz, a településhez, amelyen élnek, illetve a szélesebb közigazgatási egységhez. Az élettérhez való kötődés és a nemzetiség, illetve az anyanyelv közötti összefüggések az elköltözési szándék függvényében válnak igazán értelmezhetővé. A költözési szándékról azonban egy újabb elemzés keretében kívánunk számot adni.